

Kompetencje interpersonalne w pracy współczesnego nauczyciela, red. S.T. Kwiatkowski, D. Walczak, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2017, ss. 288. ISBN: 978-83-64953-76-7.

W roku 2017 ukazała się książka pod redakcją Stefana T. Kwiatkowskiego i Dominiki Walczak, zatytułowana *Kompetencje interpersonalne w pracy współczesnego nauczyciela*. Zagadnienie to zostało ukazane z różnych perspektyw, w ujęciu pedagogicznym, psychologicznym i socjologicznym. Praca nauczyciela z uczniami, ale również z rodzicami uczniów, współpraca z innymi nauczycielami czy przedstawicielami środowiska lokalnego, polega na interakcjach społecznych i budowaniu właściwych z tymi osobami relacji. To zaś oznacza, że kompetencje interpersonalne są jednymi z podstawowych kompetencji zawodowych współczesnego nauczyciela.

Tematyka podejmowana w omawianej książce jest aktualna, ważna i interesująca. Kompetencje interpersonalne w pracy nauczyciela stanowią istotną zdolność. Przyczyniają się bowiem do jakości edukacji, jak również stanowią najistotniejszy czynnik zapobiegający zjawisku wypalenia zawodowego nauczyciela. Kompetencje interpersonalne są nabywane w toku nauki i przez doświadczenie. Nauczyciel jako model zachowania, postawy, postępowania w zgodzie z uniwersalnym systemem wartości, powinien być autorytetem dla swoich uczniów. Stąd ciągle winien on podnosić swoje kompetencje interpersonalne, wszak nauczyciel uczy się przez całe życie, co przyczynia się do profesjonalnego wypełniania jego misji.

Omawiana książka ma stanowić przyczynek do pogłębionej dyskusji nad nowoczesnym kształceniem oraz doskonaleniem zawodowym współczesnych nauczycieli (Wprowadzenie, s. 9). Może być jednocześnie pomocna w motywowaniu nauczycieli i w zdobywaniu przez nich umiejętności kreowania nowego wizerunku szkoły, która będzie nowoczesna, efektywna oraz przyjazna. W książce tej znajduje się, oprócz dokonanego przez redaktorów wprowadzenia, siedemnaście artykułów związanych z tematyką kompetencji interpersonalnych nauczycieli. Na końcu książki zamieszczone zostały noty o autorach.

Artykuł otwierający, autorstwa Agnieszki Cybal-Michalskiej, nosi tytuł *Prorozwojowość jako kategoria edukacyjna w świecie karier bez granic*. Jest to tekst, w którym Autorka przedstawia badania własne nad orientacjami prorozwojowymi młodzieży studenckiej, wskazuje przy tym na rolę kompetencji dla kariery i kondycji ludzkiej, a także podkreśla pozytywną rolę proaktywności podmiotu.

W drugim tekście Dorota Jankowska stawia pytanie o to, jak współcześni studenci pedagogiki, czyli przyszli wychowawcy i nauczyciele, rozumieją studia i jak postrzegają rolę studiów w przygotowywaniu się do tego zawodu. Stawia to pytanie, odnosząc się do kontekstu wpływu neoliberalnej kultury konsumpcji. Niestety, nastawienie pragmatyczne powoduje, że studia pedagogiczne nie są traktowane jako wartość autoteliczna – zdobywania wiedzy ku rozwojowi osobowościowemu, lecz jako edukacyjna inwestycja podnosząca atrakcyjność kandydata na rynku pracy. Stąd uzasadniona

obawa, że „opuszczające mury uczelni rzesze nowych nauczycieli-wychowawców nie podniosą edukacji na wyższy poziom” (s. 45).

Warto postawić pytanie o ideał nauczyciela-mistrza w relacji mistrz – uczeń, który to ideał jest obecny w postulatach pedagogicznych. Nawiązuje do tego Janusz Gęsicki w kolejnym artykule książki, zatytułowanym *Status społeczny nauczyciela a ideały pedagogiczne*. Autor w oparciu o przygotowanie do pełnienia roli nauczyciela, ukazuje mechanizmy społeczne prowadzące do sytuacji nieprzystawania podręcznikowego ideału do rzeczywistości. Zwraca uwagę na kwestię spadku prestiżu zawodu nauczyciela i okoliczności społeczne tego stanu rzeczy. Trafnie sygnalizuje kierunki oraz aspekty analizy tej sytuacji (mistrzostwo w sprekaryzowanym zawodzie nauczycielskim oraz edukacja jako dobro publiczne i podleganie owego dobra regulacjom zgodnym z logiką rynkową), wskazując je jako istotne do dalszych dyskusji w celu poprawy sytuacji w polskim szkolnictwie.

Następny artykuł nosi tytuł „*Nauczyciel wspierany*” a realia pracy zawodowej. Wanda Dróżka dokonuje w nim dość szerokiej analizy wyników badań ankietowych, których celem było poznanie opinii nauczycieli na temat ich pracy zawodowej. Należy podkreślić rozciągniętą w czasie perspektywę badań, a mianowicie te obecne są powtórzeniem podobnych sprzed 25 lat. Wynika z nich brak zadowolenia nauczycieli w kwestii zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa, która jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka. Powodem jest niski status materialny i niepewna sytuacja w oświacie. Autorka konstatuje, że doskonalenie kompetencji interpersonalnych nie poprawi tej sytuacji, ale może przyczynić się do ułatwienia pracy pedagogicznej.

Dominika Walczak w tekście zatytułowanym *Prestiż zawodu nauczyciela a klimat szkoły*, po analizie przeprowadzonych badań dochodzi do wniosku, że niezależnie od uwarunkowań formalnych, w poczuciu bycia docenionym i spełnionym w pracy może pomóc nauczycielom „prestż osobisty, szacunek i autorytet budowane na podstawie wysokiej jakości wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, a także oparte na zaufaniu i współpracy relacje między różnymi aktorami życia szkoły” (s. 100). Autorka zwraca również uwagę na niezbędny element doskonalenia zawodowego nauczycieli, jakim jest współpraca między nimi, która to współpraca jest jednocześnie ważną formą relacji w gronie pedagogicznym i stanowi źródło wsparcia w codziennej pracy.

Tekst Joanny Madalińskiej-Michalak *Etyka troski w pracy nauczycieli* dotyczy implikacji pedagogicznych koncepcji Nel Noddings na temat etyki troski – w odniesieniu do pracy nauczycieli. W kolejnym artykule *Wsparcie nauczyciela w komunikowaniu się z uczniem*, Jolanta Szempruch, na podstawie analizy przebiegu procesu komunikacji interpersonalnej, wskazuje na warunki jej skuteczności w pracy nauczyciela.

Stefan T. Kwiatkowski podejmuje temat: *Znaczenie kształcenia społeczno-emocjonalnego w rozwijaniu kluczowych kompetencji współczesnych nauczycieli*. Karolina Malinowska przedstawia zagadnienie relacji nauczyciel – rodzic oraz wskazuje czynniki, od których zależy ich jakość. Zwraca uwagę na brak w polskich szkołach określenia standardów komunikacji i współpracy z rodzicami uczniów. Nauczyciele w badaniach deklarują potrzebę wsparcia ich w trudnym zadaniu budowania skutecznej współpracy na tym polu. Na *Rolę umiejętności interpersonalnych w pracy nauczyciela* zwraca również uwagę Oliwia Dudkowska.

Podejmując temat *Nauczyciel, przyjaciel, marzyciel. Kompetencje nauczyciela okiem praktyka*, Wioletta Krzyżanowska jako dyrektorka szkoły omawia żmudne działania związane z tworzeniem nowego zespołu nauczycieli odpowiadającego zamysłowi innowacyjności szkoły. Wskazuje na istotne kompetencje kandydatów na nauczycieli w procesie rekrutacji pracowników: umiejętność zaprezentowania siebie, fachowość w pracy rozumianą jako umiejętność wykorzystania najnowszych trendów dydaktycznych i merytorycznych związanych z nauczaniem oraz intuicję. Te kompetencje stanowią jednak tylko bazę do dalszej pracy, do budowania przez nauczyciela własnego warsztatu pracy. Takie kompetencje nauczyciele szkoły, w której Autorka jest dyrektorem, starają się również doskonalić u swoich uczniów.

Agnieszka Piejka w tekście *Kompetencje praktyczno-moralne nauczyciela a kształtowanie kultury pokoju* wskazuje na wartość pokoju, który stanowi podstawowy warunek przetrwania i bezpiecznego współistnienia ludzi. Podkreśla, iż kształtowanie kultury pokoju w młodych ludziach jest jednym z najważniejszych zadań, jakie we współczesnym świecie stoją przed nauczycielami. Aby

mogli oni w sposób właściwy realizować to zadanie, szczególnie są im potrzebne kompetencje praktyczno-moralne, co wynika ze swoistego, komunikacyjnego charakteru ich pracy.

W kolejnym tekście Rafał Bodarski wskazuje na znaczenie autoportretu psychologicznego w pracy nauczyciela, który musi sprostać coraz to nowym wyzwaniom. Natomiast Magdalena Piornek i Iwona Werner podejmują zagadnienie działań pomocowych nauczyciela-wychowawcy wobec uczniów. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że wychowawcy nie są postrzegani przez uczniów jako udzielający wsparcia i nie dążą do budowania mniej sformalizowanych relacji. Tymczasem takie oczekiwania ze strony uczniów są niejako naturalne, a ponadto może zapobiegać wielu poważniejszym problemom.

Z tym artykułem koresponduje w pewien sposób następny, w którym Urszula Jeruszka podejmuje temat *Kompetencji interpersonalnych nauczycieli szkół zawodowych*. Dokonuje analizy wyników badań własnych dotyczących metod nauczania stosowanych przez nauczycieli. W rezultacie wykazane zostały istotne braki w stosowaniu przez badanych nauczycieli metod aktywizujących ucznia, a także metod kształtujących kompetencje społeczne uczniów.

Ważnym wkładem w podjęte rozważania jest tekst Jarosława Michalskiego na temat *Taktu pedagogicznego we współpracy nauczycieli klas integracyjnych*. Chodzi o współpracę nauczyciela prowadzącego i wspomagającego. W tej współpracy Autor zwraca uwagę na pokorę jako podstawę dzielenia się refleksjami, planowania i projektowania pracy. Podkreśla również potrzebę potwierdzania postawy akceptacji w edukacji integracyjnej (włączającej). Takt jest szczególnie cenny w pracy pedagogicznej, ponieważ dzięki niemu można nawiązać właściwe, dobre relacje z uczniami. Takt i pokora to dwie kompetencje, które są niezbędne wśród wymogów względem nauczyciela (Dawid 2002), niestety mało współcześnie eksponowane i omawiane, stąd warto podkreślić zwrócenie uwagi na te cenne wartości w omawianym artykule.

Zbiór tekstów zamyka artykuł Iwony Koniecznej i Katarzyny Smolińskiej zatytułowany *Kompetencje pedagoga specjalnego*. Podjęto w nim zagadnienia związane z rolą i zadaniami pedagoga specjalnego. Nakreślono zakres kompetencji i kwalifikacje, a jednocześnie wskazano podstawowe kierunki zmian w odniesieniu do ich kształtowania i doskonalenia u pedagogów specjalnych.

Podsumowując całość omawianej pracy zbiorowej, należy podkreślić aktualność zawartych w niej treści. W książce kładziony jest akcent na pracę nauczyciela z uczniem i podmiotowe podejście do każdego ucznia, na pracę z rodzicem ucznia, z innymi nauczycielami i przedstawicielami środowiska lokalnego. Niezbędne do tego są umiejętności interpersonalne. O aktualności treści omawianej monografii świadczy dobór tematyki poszczególnych tekstów, w których poruszanych jest wiele współczesnych problemów związanych (w sposób bezpośredni lub pośrednio) z relacjami interpersonalnymi w środowisku szkolnym. Poszczególne teksty, które są intelektualną refleksją nad kategorią kompetencji interpersonalnych i ich rolą w pracy nauczyciela, mogą być inspirujące w obszarze szeroko rozumianego wychowania.

Ze względu na zróżnicowany charakter zawartych w książce tekstów, opracowanie to może służyć pomocą w refleksji naukowej, a jego adresatami mogą być także nauczyciele, studenci pedagogiki, ale również innych kierunków nauk społecznych, a także politycy i wszyscy ci, którzy są odpowiedzialni za jakość edukacji lub aktualnie zaangażowani w działania mające na celu wychowanie młodego człowieka i związaną z tym współpracę z innymi podmiotami.

Dariusz Adamczyk

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

ORCID ID: 0000-0002-3083-559X

DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2020.1.14>